

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет ННІМВ ім. Б. Д. Гаврилишина

Кафедра Міжнародної економіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

«Магістр»

за спеціальністю **Міжнародна економіка**

освітньо-професійною програмою _____

Тема:

«Розвиток митної системи України в контексті Угоди про асоціацію з ЄС»

Виконав(ла):

студент 6 курсу, групи ЕМЕм - 21

Оласюк Костянтин Миколайович

Науковий керівник:

Куриляк Віталіна Євгенівна д.е.н

професор кафедри міжнародної економіки

Тернопіль – 2025

АНОТАЦІЯ

Тема роботи: Розвиток митної системи України в контексті Угоди про асоціацію з ЄС

У магістерській кваліфікаційній роботі комплексно досліджено особливості функціонування та становлення митної системи України, в умовах поглиблення європейської інтеграції та політико-економічних викликів сьогодення. Розкрито теоретико-правові засади митної справи, проаналізовано сучасну нормативно-правову базу з ретроспективним оглядом її створення та еволюції, що регламентує діяльність митних органів, а також визначено ступінь її відповідності стандартам і вимогам Європейського Союзу. Значну увагу приділено еволюції митної політики України: від етапів формування національної моделі митного регулювання до трансформаційних процесів, які активізувалися після підписання та набрання чинності Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

У роботі здійснено оцінку ефективності функціонування митної системи в контексті імплементації положень європейського митного права, зокрема норм Митного кодексу Союзу (Union Customs Code). Окремо розглянуто ключові виклики, що супроводжують процес гармонізації митного законодавства, включаючи інституційні, організаційні, технічні та кадрові аспекти. Проаналізовано актуальні тенденції цифровізації митних процедур, розвиток інституту авторизованих економічних операторів (АЕО), впровадження сучасних інформаційних систем та нарощування матеріально технічної бази, що спрямовано на підвищення прозорості та ефективності митного адміністрування.

На основі проведених досліджень сформульовано узагальнення теоретичних положень, обґрунтовано аналітичні висновки та запропоновано практичні рекомендації, в межах компетенцій, спрямовані на вдосконалення митної політики та посилення інституційної спроможності митної системи України в умовах її подальшої інтеграції до європейського простору.

Ключові слова: митна система, митна політика, Угода про асоціацію, євроінтеграція, митне регулювання, АЕО, Union Customs Code, цифровізація.

ANNOTATION

Thesis Topic: Development of Ukraine's Customs System in the Context of the EU–Ukraine Association Agreement

This master's qualification thesis provides a comprehensive examination of the functioning and evolution of Ukraine's customs system under the conditions of deepening European integration and the political-economic challenges of the present day. The study outlines the theoretical and legal foundations of customs affairs, analyses the current regulatory framework with a retrospective overview of its formation and evolution, which governs the activities of customs authorities, and assesses the degree of its compliance with the standards and requirements of the European Union. Considerable attention is devoted to the evolution of Ukraine's customs policy: from the stages of forming a national model of customs regulation to the transformational processes that intensified after the signing and entry into force of the EU–Ukraine Association Agreement.

The thesis assesses the effectiveness of the customs system in the context of implementing the provisions of European customs law, particularly the norms of the Union Customs Code (UCC). It separately examines the key challenges accompanying the process of harmonizing customs legislation, including institutional, organizational, technical, and human-resource dimensions. The study analyses current trends in the digitalization of customs procedures, the development of the Authorized Economic Operator (AEO) programme, the introduction of modern information systems, and the enhancement of material and technical capacities aimed at improving the transparency and efficiency of customs administration.

Based on the conducted research, the thesis formulates generalized theoretical principles, substantiates analytical conclusions, and proposes practical recommendations—within the relevant competencies—aimed at improving customs policy and strengthening the institutional capacity of Ukraine's customs system in the context of its further integration into the European space.

Keywords: customs system, customs policy, Association Agreement, European integration, customs regulation, AEO, Union Customs Code, digitalization.

ЗМІСТ

Вступ

РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні засади функціонування митної системи

України

- 1.1. Поняття, структура та функції митної системи
- 1.2. Правові засади регулювання митної справи в Україні
- 1.3. Європейські стандарти та принципи митного регулювання

РОЗДІЛ 2. Стан та динаміка розвитку митної системи України

- 2.1. Еволюція митної політики України до підписання Угоди про асоціацію з ЄС
- 2.2. Аналіз змін у митному законодавстві після підписання Угоди
- 2.3. Оцінка ефективності функціонування митної системи в умовах євроінтеграції

РОЗДІЛ 3. Перспективи та напрями розвитку митної системи України в контексті асоціації з ЄС

- 3.1. Проблеми гармонізації митної політики з вимогами ЄС
- 3.2. Роль цифровізації та інновацій у розвитку митної системи
- 3.3. Напрями вдосконалення митної справи в рамках Угоди про асоціацію з ЄС

Висновок

Список використаних джерел

Додатки

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах інтенсифікації глобалізаційних процесів та поглиблення євроінтеграційного курсу України розвиток національної митної системи набуває особливої значущості. Митна система виступає ключовим інститутом забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності, захисту національних економічних інтересів та формування конкурентоспроможного бізнес-середовища. Підписання та імплементація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом зумовили необхідність глибокої трансформації митної політики, спрямованої на гармонізацію нормативно-правової бази, модернізацію процедур контролю, цифровізацію митного адміністрування та адаптацію до європейських стандартів.

Запровадження європейських підходів відкриває можливості для переходу від еволюційного «експериментального» розвитку митної системи до моделі, що ґрунтується на використанні та інтеграції перевірених практик держав – членів ЄС. Це дозволяє мінімізувати ресурсні витрати, прискорити впровадження сучасних інструментів митного регулювання та забезпечити синергію з європейськими партнерами у створенні прогресивних механізмів контролю та сервісного обслуговування суб'єктів зовнішньо-економічної діяльності.

Для науки, що досліджує закономірності розвитку міжнародної економіки, митна система України становить особливий інтерес. Вона є важливим інструментом регулювання міжнародної торгівлі, транзиту, інвестиційних потоків та інтеграційних процесів, а її реформування в контексті Угоди про асоціацію має визначальний вплив на динаміку економічного розвитку та конкурентоспроможність держави на світових ринках.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі еволюції митної політики України від моменту здобуття незалежності до сьогодні, оцінці сучасного стану та визначенні перспектив подальшого розвитку митної системи в умовах імплементації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом відповідно до вимог і стандартів європейської інтеграції.

Завдання кваліфікаційної роботи є:

- розглянути поняття, структуру та функції митної системи України;
- дослідити правові засади регулювання митної справи;
- охарактеризувати європейські стандарти митного регулювання;
- проаналізувати динаміку розвитку митної політики до та після підписання Угоди про асоціацію з ЄС;
- оцінити ефективність функціонування митної системи в умовах євроінтеграції;
- визначити проблеми гармонізації та перспективи реформування митної системи.

Об'єктом дослідження є митна система України як інституційно-організаційний механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Предметом дослідження є процеси трансформації митної політики, нормативно-правового регулювання та інституційної архітектури митної системи України в умовах імплементації положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

У процесі дослідження були застосовані як загальнонаукові, так і спеціальні **методи** пізнання. Серед загальних методів варто виокремити: аналіз і синтез, узагальнення, структурно-логічний підхід, індукцію та дедукцію. До спеціальних методів дослідження належать: статистичний аналіз, графічне представлення результатів та метод порівняльного аналізу, що дозволили обґрунтувати висновки на основі кількісних і якісних характеристик досліджуваних явищ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дослідженні висновки та рекомендації можуть бути використані для підвищення ефективності функціонування митної системи України та удосконалення державної політики у сфері митного регулювання. Результати дослідження мають прикладний характер і можуть бути застосовані:

Крім того, напрацьовані висновки мають теоретичну та аналітичну цінність для подальших наукових досліджень у галузі міжнародної економіки, зовнішньоторговельної діяльності, регуляторної політики та процесів європейської

інтеграції, сприяючи формуванню нових підходів до аналізу трансформації митної системи в умовах глобалізаційних викликів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному підході до аналізу трансформації митної системи України в контексті реалізації Угоди про асоціацію з ЄС, що дозволяє по-новому інтерпретувати динаміку її розвитку та визначити специфічні особливості євроінтеграційного впливу на митну політику держави. У межах дослідження:

- систематизовано етапи інституційної та нормативно-правової еволюції митної системи України крізь призму європейських інтеграційних вимог;
- уточнено теоретичні підходи до трактування митної системи як складного інституційно-організаційного механізму, чутливого до зовнішньополітичних та економічних чинників;
- виявлено специфічні диспропорції між поточним станом митного адміністрування України та стандартами ЄС, що формують бар'єри для ефективної імплементації європейських практик;
- запропоновано науково обґрунтовані напрями вдосконалення митної політики на основі інтеграційної моделі розвитку, яка поєднує елементи гармонізації законодавства, цифрової трансформації та інституційної модернізації;
- поглиблено методичні підходи до оцінювання ефективності митних реформ у контексті євроінтеграційних процесів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати магістерської роботи доповідалися та обговорювалися на конференціях: «Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору, досвід і співпраця з ЄС» (м. Київ, 21–22 жовтня 2025 р.) Вставити своє

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та додатків. Загальний обсяг становить сторінок.

Робота містить таблицю, рисунки, додатків. Список використаних джерел включає найменувань. .) Вставити свої дані.

РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні засади функціонування митної системи України

1.1. Поняття, структура та функції митної системи України

Митна система України є багаторівневою державною інституцією, що забезпечує реалізацію митної політики, спрямованої на регулювання зовнішньоекономічної діяльності, захист економічних інтересів країни, наповнення державного бюджету та інтеграцію до міжнародного торговельного простору. В умовах глобалізації та активної участі України в міжнародних економічних процесах митна система відіграє ключову роль у формуванні конкурентоспроможного середовища, сприяє розвитку міжнародної торгівлі та створює умови для ефективного контролю за переміщенням товарів, послуг і капіталу через митний кордон [1, с. 12].

У науковій літературі поняття митної системи трактується як сукупність організаційних, правових, економічних та інформаційних елементів, що забезпечують реалізацію державної митної політики. Згідно з Митним кодексом

України (редакція 2024 року), митна система охоплює діяльність центрального органу виконавчої влади у сфері митної справи, його територіальних підрозділів, а також сукупність норм права, процедур і технологій, спрямованих на митне регулювання [2, с. 9].

Варто розмежовувати поняття митної системи та митної служби. Митна система — це ширше поняття, яке включає не лише митні органи, а й законодавчу базу, інформаційні платформи, міжнародні зобов'язання та інституційну взаємодію. Натомість митна служба — це виконавчий орган, що реалізує митну політику на практиці, зокрема Державна митна служба України (ДМС) [3, с. 27].

У міжнародному контексті митна система України є частиною глобальних ланцюгів постачання, бере участь у програмах Світової митної організації (WCO), Конвенції про спільний транзит (NCTS), ініціативі EU4Digital Customs та імплементує положення Угоди про асоціацію з ЄС [6, с. 61].

Структура митної служби України організована за принципом централізованої вертикалі управління. Центральною ланкою є — Державна митна служба України, яка координується Кабінетом Міністрів через Міністерство фінансів. До складу системи входять регіональні митниці, митні пости, спеціалізовані підрозділи з питань митних розслідувань, аналітики, аудиту та боротьби з порушеннями митного законодавства [4, с. 33].

З 2020-х років активно впроваджується електронна митниця, функціонує автоматизована система митного оформлення, здійснюється перехід до європейських стандартів адміністрування (Union Customs Code). Важливою складовою структури є також інституційна взаємодія митних органів з іншими державними службами — Державною податковою службою, Національною поліцією, Службою безпеки України, Державною прикордонною службою, Бюро економічної безпеки. Така взаємодія спрямована на зміцнення контролю над переміщенням товарів, протидію контрабанді та ухиленню від сплати митних платежів [5, с. 48].

Митна система України виконує низку ключових функцій:

Регуляторна функція забезпечує належний митний контроль, оформлення товарів, встановлення порядку їх переміщення через митний кордон. Наприклад,

впровадження електронного декларування та системи NCTS дозволяє спростити транзитні процедури. Основним викликом є нестабільність нормативної бази та часті зміни у регулюванні.

Фіскальна функція спрямована на справляння мит, акцизів, ПДВ при імпорті та експорті, що формує значну частину доходів державного бюджету. Щорічні надходження від митниці становлять мільярди гривень. Проблемою залишається ухилення від сплати платежів та існування тіньових схем.

Контрольно-захисна функція передбачає протидію порушенням митного законодавства, захист внутрішнього ринку від контрабанди, контрафактної продукції та недобросовісної конкуренції. Реалізується через спільні операції з СБУ, митний аудит, перевірки. Викликом є недостатня технічна оснащеність та кадрові ресурси.

Стимулююча (економічна) функція сприяє розвитку зовнішньоекономічної діяльності, підтримці експорту, залученню інвестицій. Наприклад, програма АЕО дозволяє надійним підприємствам проходити митне оформлення за спрощеною процедурою. Бар'єром є надмірна бюрократія та складність отримання статусу АЕО.

Інтеграційна функція спрямована на гармонізацію національного митного законодавства з нормами ЄС, СОТ, WCO. Реалізується через імплементацію положень Union Customs Code, участь у програмах EU4Digital Customs, спільному транзиті. Основний виклик — повільна адаптація законодавства та необхідність системних реформ.

Аналітична (цифрова) функція передбачає моніторинг ризиків, аналіз товарних потоків, ведення статистики зовнішньої торгівлі. Застосовуються сучасні цифрові інструменти, зокрема система CRMS (Common Risk Management System). Проблемою є нестача кваліфікованих кадрів для роботи з аналітичними платформами.

Згідно зі Стратегією розвитку ДМС до 2030 року, ключовими пріоритетами є автоматизація процесів, прозорість процедур, цифрова трансформація та міжнародна співпраця. Таким чином, митна система України є не лише інструментом фіскального контролю, а й важливим елементом інтеграції країни до європейського економічного простору [8, с. 19].

1.2. Правові засади регулювання митної справи в Україні

Правове забезпечення митної справи є фундаментальною передумовою стабільного, прозорого та ефективного функціонування митної системи України. Як ключовий елемент державного механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності, митна система потребує чітко структурованої нормативно-правової основи, яка визначає її завдання, повноваження та принципи діяльності. Сформована система правового регулювання забезпечує належну організацію митних процедур, уніфікацію підходів до контролю за переміщенням товарів та створює інституційні умови для зміцнення економічної безпеки держави [5; 10].

Нормативно-правова база у сфері митної діяльності охоплює комплекс норм, що встановлюють порядок переміщення товарів, транспортних засобів і вантажів через митний кордон України, визначають правовий статус учасників митних правовідносин, регламентують компетенцію та функціонування митних органів і механізми контролю та адміністрування митних процедур [2; 13]. Вона забезпечує реалізацію державної політики у сферах тарифного та нетарифного регулювання, сприяє підтриманню оптимального співвідношення між фіскальними потребами бюджету, завданнями економічного розвитку та міжнародними зобов'язаннями України [3].

Ефективність правового регулювання значною мірою залежить від відповідності національного законодавства міжнародним нормам та стандартам. Особливої актуальності набуває адаптація митного законодавства України до європейських вимог, закріплених у Митному кодексі Союзу, стратегічних документах Європейської Комісії та рекомендаціях Всесвітньої митної організації [7; 18; 6]. У межах імплементації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом Україна здійснює поступову гармонізацію процедур митного контролю та адміністрування операцій, що сприяє підвищенню прозорості, передбачуваності та ефективності митної діяльності [15; 19]. Така інтеграція є не лише стратегічним орієнтиром, але й

практичним інструментом підвищення конкурентоспроможності економіки та посилення інституційної спроможності державних органів.

Отже, нормативно-правове регулювання митної сфери виконує комплексну функцію: воно визначає організаційні засади діяльності митних органів, забезпечує збалансування державних фіскальних та економічних інтересів, формує передумови для модернізації митної системи та її адаптації до сучасних європейських стандартів і глобальних викликів.

Система джерел митного права

Нормативно-правова система, що регулює митну справу України, формує комплексну правову основу функціонування митних органів та визначає механізми здійснення митної політики. Її ключовими складовими є акти конституційного, законодавчого, підзаконного та міжнародного характеру, які у взаємодії забезпечують цілісність і узгодженість правового регулювання.

1. Конституція України.

Основоположним актом, що задає рамки для формування державної митної політики, є Конституція України. Вона закріплює суверенітет держави, визначає право України на встановлення власного митного кордону, а також визначає засади регулювання зовнішньоекономічної діяльності та пріоритет міжнародних договорів над національним законодавством [13].

2. Митний кодекс України.

Центральним системоутворюючим нормативним документом виступає Митний кодекс України, ухвалений у 2012 році та неодноразово оновлений відповідно до сучасних вимог, зокрема у 2024–2025 рр. Саме цей кодекс визначає порядок здійснення митного контролю та митного оформлення, регламентує механізми справляння митних платежів, а також встановлює правові засади відповідальності за порушення митних правил [2; 12]. Він створює нормативну основу для роботи митної служби та забезпечує реалізацію державної митної політики.

3. Закони України, що регулюють суміжні сфери.

До джерел митного права належить також низка законів, що визначають правила здійснення зовнішньоекономічних операцій, порядок формування державної тарифної політики та організаційні засади функціонування митних органів. Серед них:

- Закон «Про зовнішньоекономічну діяльність» (1991),
- Закон «Про Єдиний митний тариф» (1992),
- Закон «Про державну митну службу України» (чинна редакція 2023 р.) [14].

Ці нормативні акти деталізують окремі аспекти державного регулювання, формують систему повноважень у сфері митної політики та визначають базові принципи взаємодії між державою та суб'єктами ЗЕД.

4. Підзаконні нормативно-правові акти.

Підзаконні акти Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів та Державної митної служби відіграють значну роль у конкретизації законодавчих норм, забезпечуючи їх практичну реалізацію. Вони визначають порядок організації роботи митних органів, процедури проведення митного контролю, механізми оцінки ризиків, правила взаємодії структурних підрозділів та алгоритми дій посадових осіб у типових ситуаціях. До таких документів належать Порядок здійснення митного контролю та оформлення, методики аналізу і оцінки ризиків, Положення про Державну митну службу України тощо [14]. Фактично ці акти виконують функцію детального регулювання, забезпечуючи практичне застосування норм законодавства.

5. Міжнародні договори та наднаціональні нормативні акти.

Важливою складовою системи джерел митного права є міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, які відповідно до Конституції мають вищу юридичну силу порівняно з національним законодавством. До них належать документи Світової організації торгівлі, акти та рекомендації Всесвітньої митної організації, Угода про асоціацію між Україною та ЄС [15; 16], а також міжнародні конвенції, такі як Кіотська конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, Стамбульська конвенція про тимчасове ввезення, Конвенція про процедуру спільного транзиту (NCTS). Участь України у цих міжнародних угодах сприяє

розвитку співробітництва в митній сфері та гармонізації її правового поля з європейськими та глобальними стандартами.

Принципи правового регулювання митної справи

Митне законодавство України ґрунтується на низці фундаментальних принципів, що забезпечують ефективність правового регулювання та визначають основні напрями розвитку митної системи.

- Принцип законності — передбачає обов'язковість дотримання норм національного та міжнародного законодавства під час здійснення митних процедур.
- Рівність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності — забезпечення однакових умов ведення ЗЕД для всіх юридичних та фізичних осіб незалежно від форми власності чи організаційно-правового статусу.
- Прозорість і відкритість — передбачає доступ суб'єктів господарювання до релевантної інформації, запровадження антикорупційних механізмів та створення умов для громадського контролю.
- Електронізація та спрощення процедур — один із ключових векторів реформи митної системи у 2020–2025 рр., що відповідає європейським підходам, зокрема концепції «Customs 2030» [19]. Цей принцип спрямований на скорочення бюрократичних бар'єрів, впровадження сучасних ІТ-рішень та інтеграцію цифрових сервісів в роботу митних органів.

1.3. Європейські стандарти та принципи митного регулювання

Європейські стандарти митного регулювання ґрунтуються на комплексі правових актів Європейського Союзу, міжнародних конвенцій та інституційних практик, спрямованих на забезпечення прозорості, ефективності та безпеки митних процедур. Ці стандарти формують цілісну систему митної політики ЄС, яка передбачає єдність торговельних правил, спрощення митних формальностей, захист внутрішнього ринку й створення сприятливого середовища для розвитку зовнішньої торгівлі. Їхнє впровадження у національну систему України є ключовою умовою

інтеграції до єдиного європейського економічного простору та важливим елементом виконання положень Угоди про асоціацію з ЄС [18].

Основні нормативні акти ЄС

Базовим інструментом регулювання митної діяльності в Європейському Союзі виступає Митний кодекс Союзу (Union Customs Code, UCC) — Регламент (ЄС) № 952/2013, який офіційно набув чинності у 2016 році. Документ визначає загальні принципи функціонування митної системи ЄС, встановлює єдині правила митного оформлення, процедури управління ризиками, вимоги до електронного документообігу, механізми пост-митного аудиту та порядок надання підприємствам статусу уповноваженого економічного оператора (АЕО) [19].

До нормативної основи UCC належать також такі акти та документи:

Делеговані та імплементаційні регламенти Європейської Комісії, що деталізують окремі процедурні положення та забезпечують практичну реалізацію Митного кодексу.

Програма Customs 2030, орієнтована на модернізацію та цифрову трансформацію митних адміністрацій ЄС, упровадження екологічних стандартів та посилення співпраці між державами-членами.

Конвенція про спільний транзит (Common Transit Convention), до якої Україна приєдналася у 2022 році з метою інтеграції в єдину європейську систему транзитного переміщення товарів та зменшення логістичних бар'єрів [20].

Принципи європейського митного регулювання

Європейська митна система функціонує на основі низки фундаментальних принципів, що визначають зміст і спрямованість митної політики, а саме:

Прозорість і передбачуваність — забезпечення доступності нормативної інформації, чіткість процедур і стабільність регуляторного середовища.

Електронізація та цифрова інтеграція — повний перехід до електронного документообігу, використання інтегрованих інформаційних систем (зокрема, CDS,

ICS2), що підвищує ефективність контролю та мінімізує контакт між посадовцями і бізнесом.

Система управління ризиками — застосування аналітичних та профілювальних методів для вибіркового контролю, що дає змогу оптимізувати митні процедури та зменшити адміністративне навантаження на добросовісних учасників зовнішньоекономічної діяльності [21].

Партнерство з бізнесом — заохочення підприємств до дотримання високих стандартів безпеки та надійності через механізм уповноваженого економічного оператора (АЕО), що забезпечує низку процедурних переваг.

Захист внутрішнього ринку та безпека — забезпечення контролю за походженням товарів, протидія контрабанді, попередження порушень у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Уніфікація та гармонізація правил — встановлення єдиних стандартів і процедур для всіх країн-членів ЄС, що формує рівні умови для ведення бізнесу та сприяє розвитку внутрішнього ринку Євросоюзу.

РОЗДІЛ 2. Стан та динаміка розвитку митної системи України

2.1. Еволюція митної політики України до підписання Угоди про асоціацію з ЄС

Формування сучасної митної системи України проходило пліч опліч з формуванням геополітичним становленням країни, та нараховувало кілька етапів, що відображали як трансформацію економічної моделі держави, так і поступове поглиблення зовнішньоекономічної інтеграції. Так першим викликом стало те, що в складі СРСР, Україна не позиціонувалась як прикордонна держава, та не мала розвинутої системи митних постів, регіональних митниць. Разом з тим політика радянського союзу не була спрямована на розвиток зовнішньоекономічної діяльності, що ставило ще у більш скрутне становище митну справу та розвиток митної політики незалежної України. На початку 1990-х основним завданням правління країни стало створення митної політики фактично з нуля, їм потрібно було створити та упорядкувати власні інституції, правові механізми контролю за переміщенням

товарів та забезпечення наповнення бюджету. У цей період Митний кодекс 1991 року визначив базові процедури контролю, проте система залишалася фрагментованою й орієнтованою переважно на фіскальні функції [11].

У 2000-х роках митна політика України поступово зміщувалася у бік лібералізації зовнішньої торгівлі та інтеграції норм Світової організації торгівлі. Вступ до СОТ у 2008 році став ключовим чинником перегляду тарифної системи, адаптації правил визначення митної вартості, удосконалення процедур оскарження рішень митних органів та забезпечення прозорості контролю [3].

Подальший етап трансформації митної системи разом зі змінами політичного вектору розвитку був пов'язаний із наближенням нормативних актів до європейських стандартів у контексті переговорів щодо Угоди про асоціацію. Не очікуючи результатів міжнародних зустрічей та переговорів Україна почала впроваджувати інструменти спрощення торгівлі, засновані на рекомендаціях ВМО, зокрема концепцію управління ризиками, електронне декларування та принцип "єдиного вікна" [6]. Прийняття нового Митного кодексу 2012 року стало якісним зрушенням у напрямі модернізації митної системи, оскільки документ орієнтувався на ключові положення Митного кодексу ЄС та передбачив розширення спектру сервісних функцій митниці [2].

Еволюція митної політики України до 2014 року відзначалася поступовим відходом від класичної, звичної та не до кінця ефективної фіскальної моделі, яка орієнтувалася переважно на акумулювання митних платежів, та спрямуванням до нормативної гармонізації з міжнародними стандартами і практиками. У цей період відбувався системний перегляд митного законодавства, запроваджувалися нові процедури митного контролю, оптимізувалися адміністративні процеси та вдосконалювалися механізми спрощення митних операцій. Ці кроки мали на меті підвищення прозорості, ефективності та передбачуваності функціонування митної системи, а також створення умов для інтеграції України у глобальні торговельні процеси.

Водночас, незважаючи на наявні позитивні тенденції, ефективність реформ залишалася обмеженою через ряд системних проблем. До ключових факторів, що

стримували розвиток митної системи, належали високий рівень корупційних ризиків, недостатній рівень цифровізації та автоматизації митних процедур, а також неефективне управління персоналом і дефіцит кваліфікованих кадрів. Ці обмеження впливали на здатність митної служби виконувати не лише фіскальну функцію, а й завдання щодо стимулювання економічного розвитку та забезпечення безпеки торговельних потоків.

Таким чином, до 2014 року розвиток митної політики України характеризувався дисбалансом між прагненням до європейської гармонізації та наявними інституційними і технологічними бар'єрами, що суттєво обмежували потенціал митної системи як ефективного регулятора економічної діяльності та інтеграції країни у світову економіку.

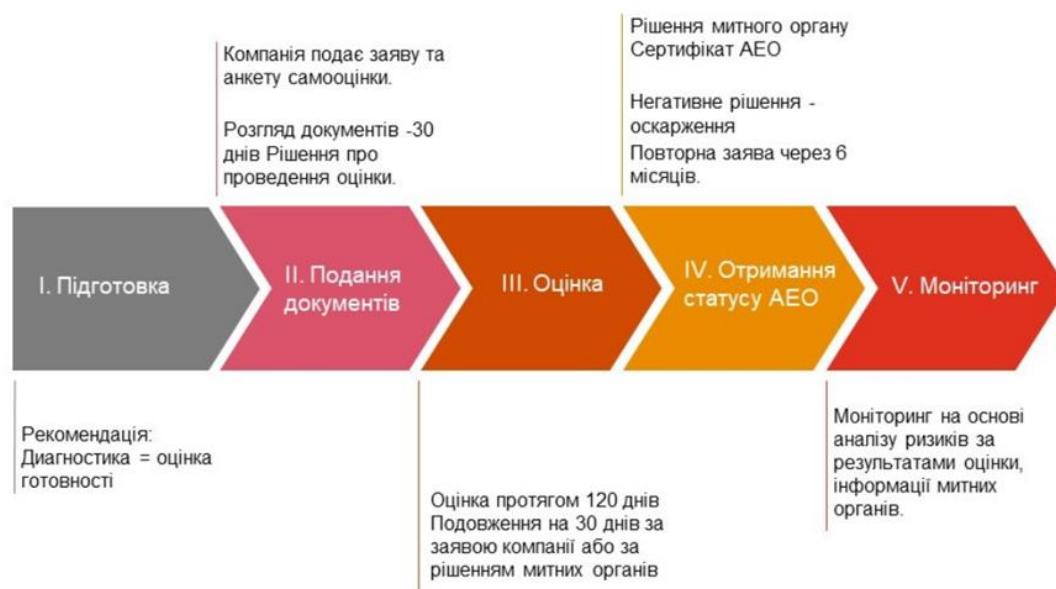
2.2. Аналіз змін у митному законодавстві після підписання Угоди про асоціацію

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 році стало ключовою точкою трансформації митної політики та визначило стратегічний напрям подальшого розвитку держави у сфері митного регулювання — поступову правову, інституційну та технологічну інтеграцію до митного простору ЄС. Відповідно до положень Угоди, Україна взяла на себе комплексні зобов'язання щодо гармонізації національного законодавства з європейськими нормами, впровадження сучасних механізмів спрощення процедур для добросовісних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, модернізації митного контролю та розвитку цифрових сервісів [15].

Однією з найбільш значущих реформ стало поетапне впровадження інституту авторизованого економічного оператора (АЕО), передбаченого нормативною базою ЄС та закріпленого у Митному кодексі Союзу. Україна розпочала практичну

імплементацию цього механізму у 2022–2024 роках, адаптувавши процедури сертифікації та контроль достовірності діяльності підприємств.

Процес взаємодії з ДМС під час отримання статусу АЕО

Механізм АЕО передбачає високу відповідальність та добросовісність бізнесу, оскільки суб'єкти повинні пройти багаторівневу, комплексну перевірку відповідності, а недотримання вимог може призвести до втрати статусу.

Разом із розширенням застосування ризик-орієнтованого підходу це сприяло прискоренню митного оформлення, підвищенню довіри між бізнесом і митними органами та зниженню ймовірності корупційних проявів, що узгоджується з положеннями УСС та рекомендаціями Всесвітньої митної організації [22]. Економічний аспект цього рішення полягає у наступних ключових пунктах:

- скороченні витрат на логістику та зберігання;
- пришвидшенні обігу товарів;
- зменшенні накладних витрат на оформлення;
- підвищенні конкурентоспроможності українських експортерів у ЄС.

Однією з ключових практичних переваг, для підприємства яке набуло статусу авторизованого економічного оператора (АЕО), є можливість створення та використання власної зони митного контролю (ЗМК). Наявність ЗМК прямо на

території виробництва чи складу, значно оптимізує процес митного оформлення, оскільки дає можливість здійснювати регулярні зовнішньоекономічні операції без необхідності переміщувати вантажі до сторонніх митних терміналів. У результаті підприємство відкидає низку операційних витрат пов'язаних з зовнішньоекономічною діяльністю, наприклад: оплата послуг терміналів, зберіганням вантажів чи простій транспортних засобів. Крім того для авторизованих економічних операторів на пунктах пропуску через державний кордон України існують окремі смуги руху як у напрямку в'їзд так і у напрямку виїзд.

Якщо провести дослідження та розрахунки то отримаємо наступний результат:

- вартість заїзду транспортного засобу на митний термінал вагою більше 5 т. становить 2000 грн [28];
- один день простою транспортного засобу на митному терміналі 250 грн [28];
- втрати пов'язані з зарплатнею водія на день 850 грн.

Тобто якщо врахувати що в середньому час митного оформлення та проходження державного кордону становить 2 – 4 дні, то операційні витрати підприємства на одну поставку складають приблизно 5000 гривень. Ще одним показником ефективності такого інструменту є показник кількості авторизованих економічних операторів:

Крім того було реалізовано низку інших цифрових інструментів, що змінили підхід та логіку митного адміністрування:

1. Електронні процедури та механізм «єдиного вікна»

Впровадження електронного «єдиного вікна» дозволило суб'єктам ЗЕД подавати документи через інтегрований вебпортал [додаток 1], забезпечуючи синхронізацію взаємодії митниці з іншими державними органами. Починаючи з 2016 року, цей механізм поступово став одним з основних інструментів спрощення процедур, скорочуючи час оформлення та зменшуючи корупційні ризики. Електронні декларації, обмін документами в цифровій формі та автоматизоване опрацювання даних наблизили українську митницю до європейської моделі сервісно-орієнтованого адміністрування [28].

2. Розвиток електронної митниці (e-Customs)

Побудова електронної митниці стала стратегічною метою, що реалізується через впровадження е-декларування, онлайн-кабінетів, сервісів відстеження відправлень, ВІ-систем для аналізу даних та інтегрованих модулів контролю. Ці інструменти забезпечили автоматизацію рутинних процедур, підвищення прозорості, прискорення оформлення та уніфікацію процедур відповідно до стандартів ЄС [29].

3. Модернізація системи управління ризиками

Україна здійснила масштабне оновлення системи управління ризиками, інтегрувавши автоматизовані інструменти оцінки ризиків, побудовані на принципах УСС. У 2015–2020 роках було розроблено комплексні профілі ризику, алгоритми селективного контролю та автоматизовані модулі аналізу, що дозволило суттєво скоротити кількість необґрунтованих оглядів і зосередити увагу митних органів на

ризикових операціях. Це не лише підвищило ефективність контролю, а й створило передумови для подальшої цифровізації та обміну даними з державами ЄС [30].

За даними офіційних звітів Міністерства фінансів України та стратегічних документів Державної митної служби, центральними напрямками реформування митної системи у післяасоціаційний період стали: цифровізація ключових процесів митного контролю, запуск та інтеграція системи спільного транзиту NCTS, технічне оновлення ІТ-інфраструктури, а також системне підвищення кваліфікації митних працівників для роботи з європейськими електронними платформами та стандартами [16; 26].

4. Посилення протидії контрабанді та інституційна кооперація

Після 2014 року Україна приділяє особливу увагу боротьбі з системною контрабандою. Було реформовано підрозділи оперативного контролю, підвищено координацію з правоохоронними органами та міжнародними партнерами. Розширено використання інструментів сканування, аналітичних баз даних, технологічних систем відстеження та спільних операцій з митними службами країн ЄС. Така кооперація спрямована на мінімізацію «тіньових» схем, підвищення прозорості процесів та забезпечення неухильності сплати митних платежів [32].

Для огляду проробленої роботи та оцінки ефективності впроваджених реформ особливе значення мають положення аналітичного документа Європейської Комісії «Ukraine 2025 Report» [27], у якому акцентовано увагу на кількох критично важливих аспектах реформування митної системи України, зокрема:

значний прогрес у гармонізації нового Митного кодексу України з положеннями Митного кодексу Союзу (UCC);

масштабна цифровізація митної адміністрації, включаючи модернізацію системи управління ризиками, запровадження електронних декларацій та інтеграцію до загальноєвропейських ІТ-платформ;

необхідність інституційного укріплення Державної митної служби, зокрема оновлення кадрової політики, реформування структури управління та впровадження компетентнісної моделі добору персоналу;

посилення боротьби з ухиленням від сплати митних платежів, протидія контрабанді та зменшення корупційних ризиків у сфері митного оформлення.

У 2023–2025 роках уряд здійснив оновлення нормативної бази, спрямоване на подальшу адаптацію митної системи до стандартів ЄС. Зокрема, було затверджено оновлене Положення про Державну митну службу (Постанова Кабінету Міністрів № 439), ухвалено стратегічні плани розвитку, цифровізації та структурної модернізації, а також розпочато відкритий конкурс на посаду Голови ДМС за участю міжнародних експертів, що засвідчило прозорість та орієнтованість України на інтеграцію до європейського митного простору [14; 17].

Таким чином, законодавчі зміни, реалізовані після підписання Угоди про асоціацію, стали наймасштабнішим комплексом реформ у сфері митної політики за всю історію незалежності України, забезпечивши фундамент для модернізації системи та її поступового наближення до стандартів Європейського Союзу.

Якщо узагальнити ключові трансформації, що відбулися у митній системі України після підписання Угоди про асоціацію з ЄС, та представити їх у структурованому вигляді, то доцільно подати їх у формі узагальнювальної таблиці. Така таблиця дозволяє наочно продемонструвати основні напрями реформ, інструменти їх реалізації, а також результати та очікувані ефекти від упроваджених змін. Узагальнення у табличній формі забезпечує зручність порівняння окремих елементів реформи, сприяє кращому розумінню взаємозв'язку між правовими, інституційними та технологічними нововведеннями, а також дозволяє побачити системність процесу гармонізації митної політики України з вимогами Європейського Союзу.

Рік	Законодавчий / нормативний акт	Суть змін	Вплив
2016	Постанова КМУ про «Єдине вікно»	Електронний обмін документами	Скорочення часу оформлення
2019	Старт програми АЕО	Сертифікація доброчесного бізнесу	Зменшення перевірок, спрощення процедур
2021–2024	Розгортання NCTS	Європейська транзитна система	Перехід на спільну транзитну зону
2023	Оновлене Положення про ДМС	Інституційна реформа	Підвищення прозорості та керованості
2024–2025	Гармонізація з УСС	Адаптація Митного кодексу	Наближення до повного членства

2.3. Оцінка ефективності функціонування митної системи в умовах євроінтеграції

Інтеграційний вектор розвитку значно підвищив вимоги до ефективності української митниці. За даними ДМС (2024–2025 рр.), поступове впровадження європейських підходів забезпечило зростання рівня прозорості операцій, суттєве збільшення обсягів електронних декларацій та скорочення часу проходження контролю [4].

Водночас звіт Європейської Комісії [27] містить комплексну оцінку, яка дозволяє визначити сильні та проблемні сторони української митної системи. До ключових досягнень належать:

- прогрес у підготовці нового Митного кодексу, який закладає фундамент повної інтеграції до європейського митного простору;
- розвиток цифрової інфраструктури, включаючи модернізацію ризик-менеджменту;
- покращення координації з правоохоронними органами щодо протидії контрабанді;
- стабільне функціонування митної служби попри умови воєнного стану та значне навантаження на кордонах [27]

Однак у документі також визначено низку викликів:

- кадровий дефіцит, потреба в оновленні управлінських підходів;

- необхідність завершення переходу до європейських електронних систем;
- низький рівень автоматизації перевірок;
- збереження корупційних ризиків та контрабандних схем.

Оцінка ефективності митної системи також пов'язана з виконанням Україною зобов'язань у сфері безпеки та контролю ланцюгів поставок. Згідно з WCO та OECD, впровадження інструментів спрощення торгівлі сприяє зростанню обсягів зовнішньої торгівлі та підвищує конкурентоспроможність економіки [21; 24].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що митна система України в умовах євроінтеграції демонструє поступове наближення до стандартів ЄС. Попри складний безпековий контекст, держава зберігає стійку динаміку реформ, а ключові інституційні та цифрові зміни створюють фундамент для повної інтеграції до Митного союзу Європейського Союзу.

РОЗДІЛ 3. Перспективи та напрями розвитку митної системи України в контексті асоціації з ЄС

3.1. Проблеми гармонізації митної політики з вимогами ЄС

Поглиблення інтеграційних процесів між Україною та Європейським Союзом висуває на передній план необхідність переосмислення підходів до регулювання митної сфери та перегляду засад її функціонування відповідно до сучасних європейських стандартів. Узгодження національної митної політики з *acquis* ЄС розглядається не лише як формальне виконання міжнародних зобов'язань, визначених Угодою про асоціацію, але і як стратегічний чинник становлення стабільного, передбачуваного та ефективного торговельно-економічного середовища [15]. Водночас практична імплементація норм і процедур ЄС супроводжується низкою системних труднощів, що охоплюють як нормативно-правову, так і організаційно-інституційну площину.

Одним із ключових викликів залишається часткова невідповідність окремих положень чинного Митного кодексу України вимогам Митного кодексу Союзу (UCC). Попри те, що напрацювання нового українського кодексу триває з 2022 року, результати експертних оцінок Європейської Комісії демонструють необхідність ґрунтовного доопрацювання механізмів митного контролю, уніфікації базових термінів, а також впровадження комплексної системи електронного документообігу, яка б повністю відповідала стандартам цифрового єдиного ринку ЄС [27]. Особливої уваги потребує адаптація процедур, пов'язаних із митними формальностями, поданням електронних декларацій, застосуванням автоматизованих інструментів обробки інформації та модернізацією підходів до надання митних сервісів.

Не менш важливою є проблема інституційної спроможності Державної митної служби України, адже реалізація європейських стандартів неможлива без якісних змін у кадровій та організаційній структурі відомства. Передусім ідеться про формування компетентнісної моделі управління персоналом, перегляд функціональних повноважень підрозділів, оновлення системи професійної

підготовки та впровадження сучасних методів оцінювання результативності службової діяльності [14; 17]. Одним із критичних аспектів є потреба у підвищенні професійної культури працівників митних органів, що має стати підґрунтям для забезпечення неупередженості, доброчесності та прозорості в їхній роботі.

Додатковою проблемою виступає нерівномірність інфраструктурного забезпечення митних підрозділів, зокрема на кордоні з країнами ЄС. Брак сучасних технічних засобів контролю, недостатня кількість пунктів спільного контролю, а також низький рівень інтеграції ІТ-систем України з інформаційними платформами країн-членів ЄС створюють суттєві перешкоди для гармонізації процедур та подовжують час перетину кордону [4]. Для бізнесу це означає збільшення логістичних витрат, а для держави — втрату можливостей щодо підвищення конкурентоспроможності зовнішньої торгівлі.

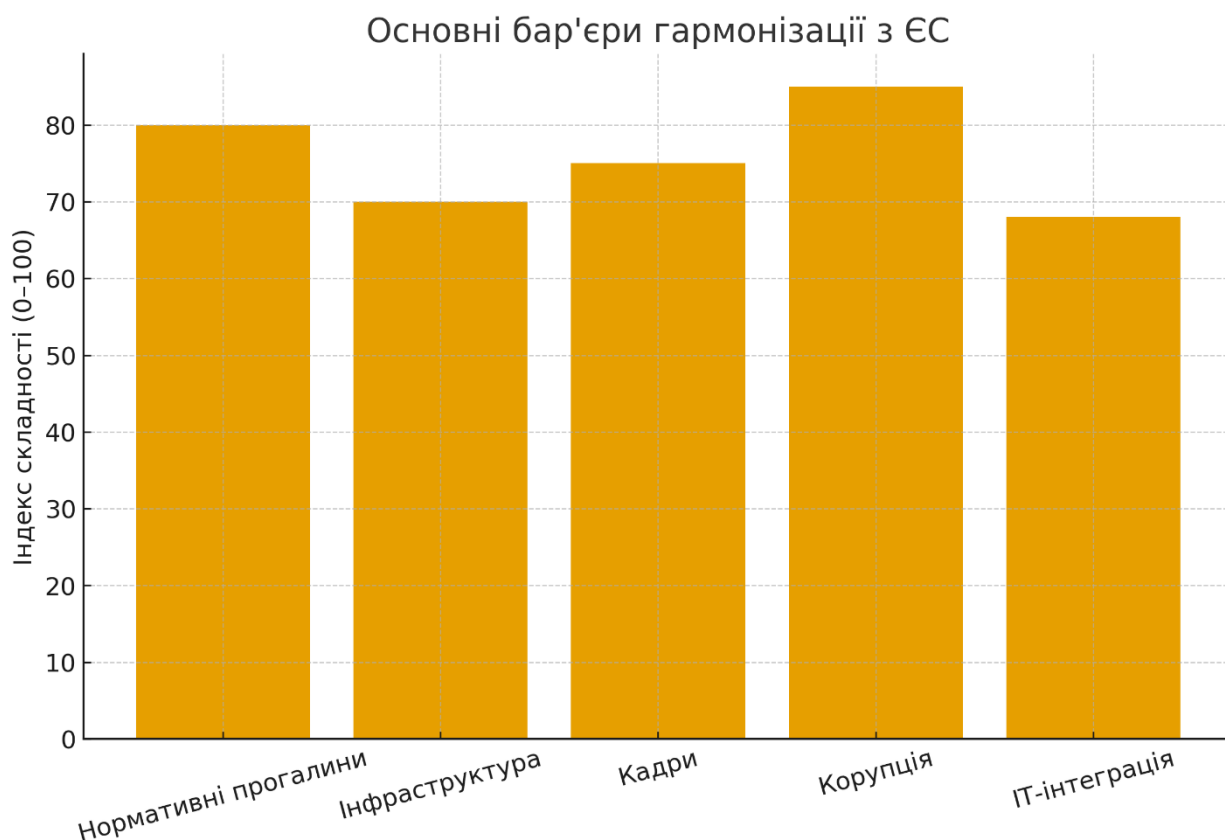
Значний виклик становить і модернізація системи управління митними ризиками. Попри поступове запровадження сучасних ризикових профілів та автоматизованих алгоритмів їхнього застосування, ефективність виявлення правопорушень та рівень вибірковості під час контролю залишаються нижчими порівняно зі стандартами ЄС. Експертні рекомендації Всесвітньої митної організації акцентують на необхідності повної інтеграції систем штучного інтелекту, автоматизованих механізмів аналізу даних у режимі реального часу та динамічного удосконалення ризикових індикаторів [21].

Окремим аспектом залишається протидія контрабанді та тіншовим торговельним схемам, які підривають митну безпеку держави, зменшують бюджетні надходження та створюють репутаційні ризики на шляху євроінтеграції. Європейські аналітичні звіти наголошують, що ефективна боротьба з такими явищами потребує системного підходу, що поєднує модернізацію ІТ-інструментів, вдосконалення розвідувально-аналітичних спроможностей, оновлення підходів до кадрової політики та активну взаємодію з правоохоронними і митними органами держав-членів ЄС [27; 24].

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що гармонізація митної політики з нормами Європейського Союзу є масштабним і багатовимірним процесом, що вимагає комплексного оновлення нормативної бази, глибокої інституційної реформи

та впровадження інноваційних технологічних рішень. Лише поєднання цих складових створить умови для сталого розвитку митної системи України та забезпечить її повноцінну інтеграцію до митного простору ЄС.

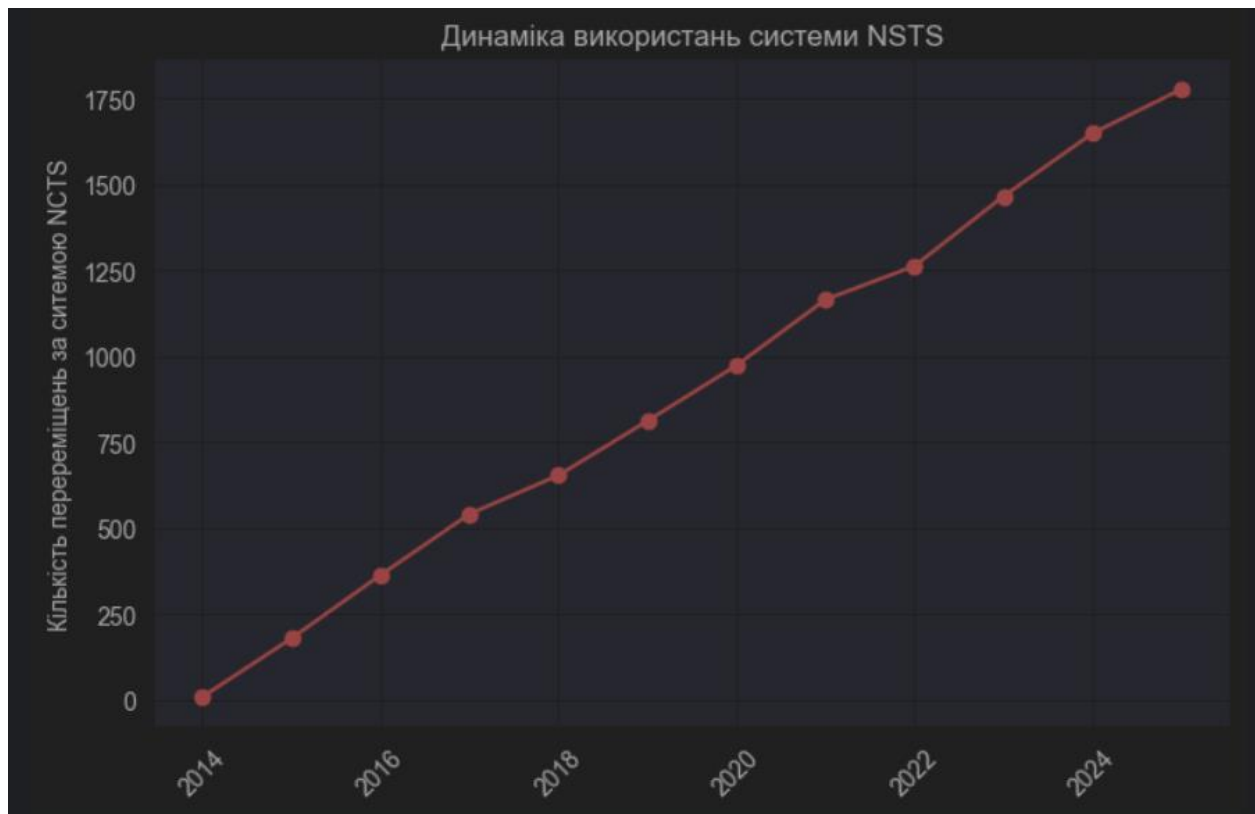
Узагальнення наведених вище положень дає змогу виокремити комплекс ключових бар'єрів, що уповільнюють повну гармонізацію української митної системи з вимогами Європейського Союзу. Ці бар'єри мають багаторівневий характер: від нормативної фрагментованості та інституційних обмежень до технічної недостатності та обмеженої інтегрованості інформаційних систем. Вони одночасно впливають на ефективність митного контролю, швидкість обробки зовнішньоекономічних операцій та загальний рівень прозорості торговельних процедур. З метою систематизації зазначених проблем доцільно представити їх у вигляді комплексної візуалізації, що відображатиме індекс складності кожного бар'єра та визначатиме найбільш критичні сфери, які потребують першочергового втручання. Саме така графічна інтерпретація дозволяє наочно продемонструвати взаємозв'язок між окремими перешкодами, оцінити ступінь їхнього впливу на митну систему та сформулювати обґрунтовані висновки щодо пріоритетних напрямів подальшої модернізації.

3.2. Роль цифровізації та інновацій у розвитку митної системи

Цифрова трансформація є визначальним чинником модернізації митної системи України. У контексті виконання Угоди про асоціацію цифровізація виступає не лише інструментом спрощення процедур, але й фундаментальною умовою забезпечення прозорості, ефективності та відповідності стандартам Європейського Союзу.

Ключовим елементом цифрових змін є впровадження Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS). Україна перейшла до роботи за правилами Конвенції про спільний транзит у 2022–2024 рр., що уможливило використання єдиної транзитної декларації та повноцінне включення в європейську логістичну екосистему [20]. Це значно скоротило час переміщення товарів, знизило витрати бізнесу та підвищило ефективність транзитного контролю. Динаміку можемо побачити на графіку:

Значну роль відіграють цифрові рішення, що стосуються електронного декларування та обміну даними. Повний перехід до електронної форми подання митних декларацій, інтеграція з інформаційними платформами ЄС та впровадження електронних дозволів формують основу майбутньої участі України у системі «митниця без паперу» (paperless customs) [7; 26].

Окрему увагу заслуговує розвиток системи управління ризиками. Сучасні алгоритми аналізу даних, машинне навчання й автоматизовані процеси відбору дозволяють підвищити точність митного контролю та мінімізувати суб'єктивний чинник. Такі підходи відповідають рекомендаціям ВМО, які наголошують на важливості використання інтелектуальних аналітичних систем у боротьбі з порушеннями митних правил [21].

Практична значущість цього напрямку підтверджується і статистичними показниками. Динаміка вартості предметів правопорушень, щодо яких було складено протоколи про порушення митних правил, демонструє суттєве зростання результативності роботи митних органів. Якщо у 2018 році цей показник становив 3,4

млрд грн, то у 2024 році він уже сягнув 18 млрд грн, що свідчить про підвищення здатності системи виявляти складніші та масштабніші схеми ухилення від митного контролю [4; 29]. Зростання цього показника свідчить не лише про збільшення обсягів виявлених правопорушень, але й про підвищення ефективності аналітичних механізмів, які дозволяють більш точно визначати ризикові операції.

Таким чином, автоматизована система управління ризиками (АСУР) підтверджує свою ключову роль у сучасній моделі митного адміністрування. Її застосування дає можливість інспектору зосереджувати увагу на операціях із високою ймовірністю порушень, сприяючи оптимальному використанню людських та технічних ресурсів.

У рамках цифровізації митної сфери важливою стає також інтеграція до спільних інформаційних середовищ Європейського Союзу, зокрема ICS2 (Import Control System 2), AES (Automated Export System) та EU Customs Data Hub. Це забезпечить доступ українських митних органів до великомасштабних транскордонних даних, сприятиме підвищенню ефективності контролю безпеки та дозволить повністю інтегрувати українську митницю до європейського цифрового ланцюга постачань [27].

Варто зазначити, що цифровізація митної системи має подвійний ефект: вона водночас сприяє зменшенню корупційних ризиків та оптимізації навантаження на персонал, що є особливо важливим у контексті реформування кадрової політики та забезпечення кадрової стійкості [17; 23].

Таким чином, цифровізація та інновації формують основу довгострокової модернізації митної системи України, створюючи технологічні та організаційні передумови повної інтеграції до митного простору Європейського Союзу.

3.3. Напрями вдосконалення митної справи в рамках Угоди про асоціацію

Перспективи розвитку митної системи України визначаються стратегічною метою — повною правовою, інституційною та операційною відповідністю стандартам Європейського Союзу. На основі аналізу нормативної бази, звітів ДМС,

рекомендацій Європейської Комісії та оцінок міжнародних організацій можна виділити кілька ключових напрямів подальшого удосконалення.

1. Прийняття нового Митного кодексу України, гармонізованого з УСС

Цей крок є фундаментальним для інтеграції у митну систему ЄС. Документ має передбачати повну цифровізацію процедур, уніфікацію термінології, оновлення процедур контролю та імплементацію положень про авторизованих економічних операторів відповідно до Європейської моделі [7; 25; 27].

2. Посилення інституційної спроможності ДМС України

Потрібні структурні зміни у системі управління, оновлення кадрової політики, створення сучасної мережі навчальних центрів та впровадження нових компетентнісних стандартів для митників. Європейська Комісія наголошує, що кадрова реформа є критично важливою для ефективної реалізації законодавчих змін [27].

3. Модернізація прикордонної інфраструктури та розвиток спільного контролю з ЄС

Йдеться про будівництво нових пунктів пропуску, розширення пропускну здатності існуючих, оснащення їх сканувальною технікою, автоматизованими засобами контролю та електронними засобами фіксації. Розвиток пунктів спільного контролю з Польщею, Румунією, Словаччиною та Угорщиною є стратегічним напрямом інтеграції в європейські ланцюги постачань [4].

4. Розширення інституту АЕО та взаємне визнання з ЄС

Нарощування кількості сертифікованих операторів підвищить довіру до українських експортерів, а подальша робота з ЄС щодо взаємного визнання дозволить українським компаніям користуватися спрощеннями на території ЄС [22].

5. Поглиблення цифрової інтеграції з європейськими системами

Пріоритетами є повний перехід до NCTS Phase 6, приєднання до ICS2, запуск компонентів EU Customs Data Hub і впровадження транскордонного обміну даними у

режимі реального часу. Ці кроки забезпечать прозорість та прискорення руху товарів [23; 27].

6. Усунення корупційних ризиків та посилення аналітичної складової контролю

Важливими напрямками є автоматизація перевірок, скорочення ручних процедур, використання аналітики великих даних, штучного інтелекту та механізмів прогнозного аналізу. Рекомендації OECD та ВМО підкреслюють значення таких інструментів для сучасної митної служби [21; 24].

7. Підтримка бізнесу та упровадження сервісної моделі діяльності митниці

Подальший розвиток консультаційних сервісів, розширення функцій «єдиного вікна» та покращення взаємодії з підприємствами дозволять скоротити адміністративне навантаження та сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності українського експорту.

ВИСНОВОКИ

У процесі виконання цієї кваліфікаційної роботи я отримав можливість комплексно дослідити сучасний стан та трансформацію митної системи України в умовах реалізації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

Проведений аналіз зміни нормативно правової бази, інституційних реформ, розвиток цифрової та матеріальної бази дозволив сформулювати загальну картину про актуальний стан, тенденції розвитку та ключові напрями реформації та змін митної системи України в умовах реалізації положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

Враховуючи весь опрацьований матеріал та особисту практику я дійшов висновку, що митна сфера сьогодні є одним із найдинамічніших напрямів державної політики, де поєднуються вимоги європейської інтеграції, економічні інтереси країни та потреба у забезпеченні безпеки зовнішніх кордонів. Разом з тим це також і стратегічно важливий напрям у процесі євроінтеграції оскільки саме митні органи поєднують в собі виконання значної частини зобов'язань держави щодо створення узгодженого економічного простору, розширення зовнішньоторговельної взаємодії та зміцнення захисту державного кордону. Адже коли Україна вступить до Євросоюзу її митні кордони стануть «Східною брамою ЄС». Таким чином, ефективне функціонування та подальше реформування митниці є визначальним чинником для успішного просування України шляхом європейської інтеграції.

У першому розділі було визначено теоретико-методичні засади функціонування митної системи України, окреслено її структуру, функції та нормативно-правове підґрунтя.

Під час дослідження стало очевидно, що Україна здійснила значний прогрес у приведенні митної політики у відповідність до норм і стандартів ЄС. Митна система прийшла від етапу редакції першого митного кодексу 1991 року де визначались такі поняття як митний кордон, митний контроль, функції митниці та інше, до етапу інтеграції міжнародних систем, які потребують ґрунтового підходу з боку нормативної та технічної бази.

Порівняльний аналіз показав, що національна митна система поступово наближалася до європейських стандартів ще з початку 2000-х років, проте лише після 2014 року євроінтеграція стала системним драйвером інституційної та нормативної модернізації.

Другий розділ продемонстрував, що після підписання Угоди про асоціацію реформа митного законодавства набула комплексного та стратегічного характеру.

Тут я намагався предметно розкрити що саме митна служба запозичила та інтегрувала та активно використовує, що перебуває на стадії імплементації та розвитку, а до чого нам ще потрібно готуватися та над чим працювати. Зокрема, це впровадження інституту авторизованих економічних операторів, розвиток механізму «єдиного вікна», електронного декларування, запуск NCTS та модернізація системи управління ризиками стали реальними кроками у напрямі європейської інтеграції. Використання цих інструментів не лише спростило взаємодію бізнесу з митницею, а й сприяло підвищенню прозорості та результативності контролю. Це ми могли наочно побачити на доданих вище ілюстраціях. Аналіз статистичних даних Державної митної служби окремо показав, що цифрові рішення позитивно впливають на економічні показники, зокрема на зростання митних надходжень, обсягів транзитних операцій та рівень виявлення порушень.

Разом із тим, проведене дослідження дозволило критично оцінити і ті проблеми, що все ще стримують повноцінну гармонізацію митної політики з вимогами ЄС. У ході роботи я переконався, що синхронізація українського законодавства з Митним кодексом Європейського Союзу, модернізація інфраструктури пунктів пропуску, інтеграція ІТ-систем з європейськими платформами, підвищення інституційної спроможності ДМС та протидія корупції залишаються найважливішими викликами. Модернізація управління персоналом, запровадження компетентнісної моделі, оновлення культурних і професійних стандартів роботи — це ті аспекти, без яких реформи не зможуть стати системними.

Підбиваючи підсумки виконаної роботи, хочу відзначити, що для мене було важливо не лише адаптувати теоретичний матеріал, але й побачити, як реформування митної системи впливає на економіку, бізнес-середовище та міжнародний імідж

України. Упевнений, що за умови продовження започаткованих перетворень, особливо в частині цифровізації, інтеграції з митними адміністраціями ЄС та підвищення ефективності ризик-менеджменту, Україна зможе сформувати сучасну та конкурентоспроможну митницю, що відповідатиме європейським вимогам і сприятиме сталому розвитку міжнародної торгівлі.

Таким чином, результати магістерської роботи мають практичне значення для державних органів, аналітичних центрів та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, оскільки окреслюють ключові вектори розвитку митної системи в умовах євроінтеграційних процесів та можуть бути використані при формуванні державної політики у сфері митної справи.

Список використаних джерел

1. Войцехівська, І. М. Митна система України: теоретичні основи та напрями реформування. – К.: НАДУ, 2021. – 156 с.
2. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI (в ред. 2024 р.). – Верховна Рада України.
3. Ковальчук, О. В. Митна політика держави в умовах глобалізації. – К.: Ліра-К, 2020. – 214 с.
4. Державна митна служба України. Звіт про діяльність за 2024 рік. – Київ, 2025.
5. Пархоменко, С. О. Організаційно-правові засади діяльності митних органів України. – Харків: Право, 2019. – 188 с.
6. World Customs Organization (WCO). Customs in the 21st Century. – Brussels, 2023.
7. European Commission. Union Customs Code (Regulation (EU) No 952/2013, consolidated 2024).
8. Державна митна служба України. Стратегія розвитку ДМС до 2030 року. – Київ, 2023.
9. EU4Digital Facility. Digital Customs and Border Modernisation Report. – Vilnius, 2024.
10. Кірієнко, В. Г. Митне право України. – Київ: Юрінком Інтер, 2022. – 312 с.
11. Митний кодекс України (1991). – Відомості Верховної Ради України.
12. Митний кодекс України від 13.03.2012 №4495-VI (ред. 2024). – Верховна Рада України.
13. Конституція України (1996). – Відомості Верховної Ради України.
14. Постанова Кабінету Міністрів України №439 від 23.06.2022 «Про затвердження Положення про Державну митну службу України».
15. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014).

16. Міністерство фінансів України. Звіт про хід митної реформи 2023–2024 рр. – Київ, 2024.
17. Державна митна служба України. Стратегія розвитку до 2030 року. – Київ, 2023.
18. European Commission. Union Customs Code (Regulation (EU) No 952/2013) – Consolidated version, Brussels, 2024.
19. European Commission. Customs 2030 Strategic Plan. – Brussels, 2023.
20. Ministry of Finance of Ukraine. Implementation Report on NCTS and Common Transit. – Kyiv, 2024.
21. World Customs Organization. Risk Management Guidelines. – Brussels, 2022.
22. Державна митна служба України. Звіт про надання статусу АЕО. – Київ, 2025.
23. EU4Digital Facility. Digital Customs Integration in Eastern Partnership Countries. – Vilnius, 2024.
24. OECD. Trade Facilitation Indicators: Ukraine. – Paris, 2023.
25. Ковальчук, О. В. Європейські митні стандарти: адаптація в Україні. – Львів: ЛНУ, 2022.
26. ДМС України. Національна стратегія цифровізації митниці. – Київ, 2023.
27. «Ukraine 2025 Report» Європейської Комісії. 2025
28. NIKO H-Trans, URL: “<https://ukrterminal.kiev.ua/en/terminal-prices>”
29. Мрніторинг результативності та ефективності митного контролю в Україні. Дубовик О. Ю.

Додаток 1

The screenshot displays the website of the State Customs Service of Ukraine. At the top, there is a dark blue header with the logo of the State Customs Service of Ukraine and the text "Державна митна служба України" and "Єдиний державний інформаційний веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі»". Below the header, there is a navigation menu with the following items: Бізнесу, Громадянам, Довідка, Додатково, Реєстри та публічна інформація, International. The main content area features a welcome message: "Державна митна служба України вітає на Єдиному державному інформаційному веб-порталі «Єдине вікно для міжнародної торгівлі»". Below this, there is a grid of six service categories, each with a list of services:

- Бізнесу**
  - Перевірка митної декларації
  - Більше сервісів доступно після входу в Особистий Кабінет
- Громадянам**
  - Декларація на гуманітарну допомогу
  - Перевірка VIN
  - Ввезення легкового автомобіля
  - Направлені в митницю документи
  - Автомобільний калькулятор
  - Оформлення пошти та експрес відправлень
- Довідка**
  - Інтегрований митний тариф
  - Класифікація товарів
  - Рахунки для сплати митних платежів
  - Місця оформлення за принципом Єдиного вікна
  - Кінцеві точки електронного декларування
  - Залишок тарифної квоти
- Додатково**
  - Telegram Bot
  - Митні органи
- Реєстри та публічна інформація**
  - Доступ до публічної інформації
  - Особи, які здійснюють операції з товарами
- International**
  - Certificate of Origin Verification